

HYPERICUM 18, november 2019

FWT-FLORON

De Heggenrankbij (*Andrena florea*) in Hengelo

Jan Zwienenberg¹

De laatste jaren houd ik mij intensief bezig met de verschillende aspecten van bloembiologie, waaronder de relatie tussen bloemen en haar bezoekers. Heggenrank (*Bryonia dioica*), als tweehuizige plant, stond op lijstje om goed bekeken en gefotografeerd te worden. In juni 2017 stond een exemplaar aan de Troelstrastraat mooi in bloei (foto 1). Toen ik ging kijken vlogen er ook solitaire bijen. Misschien was het wel de Heggenrankbij, dus snel naar huis om het fototoestel te halen. De foto's heb ik daarna naar waarneming.nl gestuurd. In maart 2018 kreeg ik de bevestiging dat het inderdaad de Heggenrankbij is.

foto 1: Heggenrank in bloei

Relatie Heggenrankbij en Heggenrank

Bijen als bloembezoekers worden onderverdeeld in generalisten en specialisten. Generalistische bijen verzamelen voeding (stuifmeel en nectar) op veel verschillende soorten bloemen. De honingbij bezoekt de meeste soorten bloemen waarbij een werkster zich wel tijdelijk kan specialiseren op de bloemen die op dat moment bloeien.

Bij de specialisten betreft de specialisatie vooral het verzamelen van stuifmeel door de vrouwtjes. Stuifmeel is essentieel voor de voeding van de larven en daarmee de volgende generatie.

Nectar kan op meer plantensoorten ingenomen worden.

Er zijn specialisten die zich toeleggen op één familie bijvoorbeeld de klokjesbloem familie.

Het vrouwtje van de Heggenrankbij verzamelt alleen stuifmeel op de mannelijke Heggenrank (Heggenrank is tweehuizig).

De aanwezigheid van mannelijke planten van Heggenrank is dus essentieel voor de voortplanting van de Heggenrankbij. De Heggenrankbij is geheel afhankelijk van de Heggenrank.

De Heggenrankbij (*Adrena florea*)

Voor de beschrijving van deze paragraaf is vooral gebruik gemaakt van het standaardwerk "De Nederlandse Bijen – nr. 11 van de reeks Natuur in Nederland" en de recent verschenen veldgids Bijen.

---

¹ Eerder verschenen (2018) in *Onder de loep*, afdelingsblad KNNV Hengelo. Foto's Jan Zwienenberg.

De Heggenrankbij behoort tot het geslacht Zandbijen (*Andrena*).

Belangrijk voor de herkenning is de rode kleur van het eerste en tweede achterlijfssegment, dit in combinatie met het bloembezoek op de Heggenrank. Dit is goed te zien op de foto's van zowel de vrouwelijke bij, die stuifmeel verzamelt (foto 2) als de mannelijke bij (foto 3).

Stuifmeel wordt vooral 's morgens verzameld, voordat ook andere bezoekers dat gaan doen. Heggenrank produceert niet veel nectar. De meeste nectar is er in de middag. Beide seksen gebruiken deze bron. In Nederland wordt ook de Wilde liguster (*Ligustrum vulgare*) als nectarbron gebruikt.

foto 2: vrouwelijke bij

foto 3: mannelijke bij

Verspreiding

In Nederland vrij algemeen in Zuid- en Midden-Limburg, het oostelijk rivierengebied en het zuidwesten. In het duingebied lokaal. De verspreiding valt samen met die van Heggenrank. In Hengelo is Heggenrank al wel langer bekend, zoals verderop toegelicht wordt.

Habitat

Nesten worden op vrijwel onbegroeide plekken gegraven, soms in grote aggregaties. In 2018 wordt er gekeken of er nesten zijn in Hengelo.

Heggenrank

In de grond zit een flinke peenvormige knol, die jaarlijks in mei uitloopt, en voor ruw behaarde stengels zorgt. De stengels kunnen enige meters lang worden.

De bloemen zijn verschillend. De mannelijke- en vrouwelijk bloem hebben een bekervorm. De mannelijke bloem (foto 4) is bijna volledig afgesloten door de grote helmknoppen. De vrouwelijke Heggenrankbij kan hier makkelijk stuifmeel verzamelen. Als zij nectar wil verzamelen moet ze langs de helmknoppen en komt er stuifmeel op de beharing. Bij bezoek aan een vrouwelijke plant (foto 5) kan zo bestuiving plaatsvinden.

foto 4: mannelijke bloem

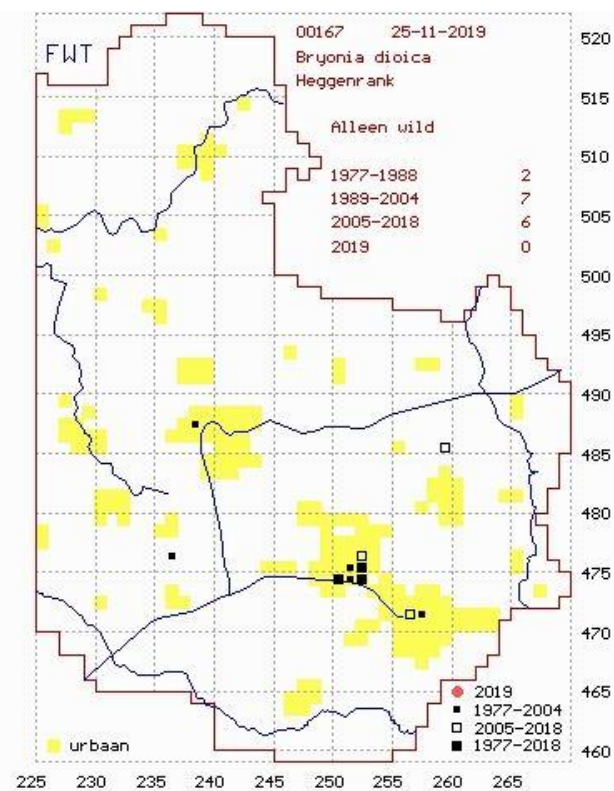
foto 5: vrouwelijke bloem

Heggenrank in Hengelo

De eerste vondst van Heggenrank in Hengelo dateert uit 1989 (gegevens FWT-FLORON Twente). De meeste vondsten van Twente hebben ook betrekking op Hengelo en met name de omgeving van het Twentekanaal en speciaal de Boekelosebrug. Dichtbij de Troelstrastraat heeft lange tijd een vrouwelijk plant gegroeid in een tuin aan M.A. de Ruyterstraat. Hieraan zaten ook veel vruchten.

Bij 't Beukert aan de Deurningerstraat zat tot 2016 een mannelijke plant.

Op een of andere manier heeft de Heggenrank bij, vanuit een populatie in Oost-Nederland, de Heggenrank in Hengelo gevonden. In 2018 ga ik kijken of deze op meer plekken voorkomt en met de stellige verwachting dat de groeiplek van Heggenrank aan de Troelstrastraat gehandhaafd blijft.

Kaart 1 Heggenrank in Twente

Literatuur en gegevens

FALK, STEVEN (2017). Veldgids Bijen voor Nederland en Vlaanderen.

PEETERS, THEO M.J. E.A. (2012). De Nederlandse Bijen. Natuur van Nederland 11.

FWT-FLORON Twente: vindplaatsen Heggenrank in Twente.

Hengelo 30 mei 2018

Naschrift (september 2019)

Naar aanleiding van bovenstaand verhaal kwamen er positieve reacties van de gemeente (bijen zijn ook politiek belangrijk). Men had de intentie op de plekken te beschermen. In 2018 ging het goed maar in 2019 zijn de meeste groeiplekken weg (verwijderd). Heggenrank wordt als een woekerplant gezien Hopelijk komen er in 2020 in het gebied rond de Boekelosebrug weer planten boven de grond. Ook zijn er ideeën in de heemtuin in hey Weusthaggebied een Heggenrank aan te planten.

Vragen of reacties naar: j.h.zwienenberg@ziggo.nl
